

УДК 378.013.3-051:615.83:364.786:616.831-053.5

С. В. ШУЛЬЦЕ

ЕФЕКТИВНІСТЬ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДО СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ШКОЛЯРІВ З ЦЕРЕБРАЛЬНИМ ПАРАЛІЧЕМ

Експериментальним шляхом доведено ефективність системи підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до соціальної адаптації школярів з церебральним паралічем. Уточнено компоненти (мотиваційний, змістовий, діяльнісний) та критерії розробленої системи. Обґрунтовано педагогічні умови реалізації вказаної системи в навчальному процесі вищого навчального закладу, націленість майбутніх фахівців з фізичної реабілітації на самооцінку результатів вибору важелів забезпечення соціальної адаптації школярів з церебральним паралічем та співставлення з експериментальною оцінкою. Встановлено, що найнижчими результатами відзначався діяльнісний компонент готовності студентів; це свідчить про необхідність упровадження додаткових засобів і методів їх підготовки до досліджуваної діяльності.

Ключові слова: система підготовки, спецкурс, соціальна адаптація, школярі з церебральним паралічем, формувальний експеримент, майбутні фахівці з фізичної реабілітації.

С. В. ШУЛЬЦЕ

ЭФФЕКТИВНОСТЬ СИСТЕМЫ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ПО ФИЗИЧЕСКОЙ РЕАБИЛИТАЦИИ К СОЦИАЛЬНОЙ АДАПТАЦИИ ШКОЛЬНИКОВ С ЦЕРЕБРАЛЬНЫМ ПАРАЛИЧОМ

Экспериментальным путем установлена эффективность системы подготовки будущих специалистов по физической реабилитации по социальной адаптации школьников с церебральным параличом. Уточнены компоненты (мотивационный, содержательный, процессуальный) и критерии разработанной системы. Обоснованы педагогические условия реализации указанной системы в учебном процессе вуза, нацеленность будущих специалистов по физической реабилитации на самооценку результатов выбора рычагов обеспечения социальной адаптации школьников с церебральным параличом и сопоставление с экспериментальной оценкой. Установлено, что самыми низкими результатами отмечался деятельностный компонент готовности студентов, что свидетельствует о необходимости внедрения дополнительных средств и методов их подготовки к исследуемой деятельности.

Ключевые слова: система подготовки, спецкурс, социальная адаптация, школьники с церебральным параличом, формирующий эксперимент, будущие специалисты по физической реабилитации.

S. V. SCHULZE

EXPERIMENTAL VERIFICATION OF THE EFFECTIVENESS OF FUTURE SPECIALISTS' TRAINING IN PHYSICAL REHABILITATION FOR SOCIAL ADAPTATION OF PUPILS WITH CEREBRAL PALSY

The effectiveness of the training of future specialists in physical rehabilitation for social adaptation of pupils with cerebral palsy is experimentally established. The components (motivative, semantic, procedural) and criterion of developed training. Pedagogical conditions of developed system implementation in the educational process of higher education, the focus of future specialists in physical rehabilitation self-assessment results for tools selection of social adaptation of pupils with cerebral palsy and comparison with experimental evaluation is grounded. The lowest result was observed in activity-component of students' readiness, indicating the need for the introduction of additional tools and methods for their preparation to study the activity.

Keywords: training system, special courses, social adaptation, students with cerebral palsy, molding experiment, future specialists in physical rehabilitation.

Результати, отримані нами на попередньому етапі свого дослідження, а також дані вітчизняних і зарубіжних дослідників [2–4; 7; 8; 10]; свідчать, що перспективними в роботі з дітьми із церебральним паралічем є технології і методики, спрямовані на їх соціальну

адаптацію засобами фізичної культури [3; 5]. Проте останні практично не використовуються в зв'язку з невідповідністю чинних фахівців з фізичної реабілітації до такої діяльності. Водночас практично відсутні дослідження [13], спрямовані на розв'язання означеної наукової проблеми, що не сприяє якісній підготовці майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до соціальної адаптації школярів з церебральним паралічем. Це свідчить про необхідність проведення досліджень в означеному напрямку.

Мета дослідження – експериментально перевірити ефективність розробленої системи, що спрямована на підготовку майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до забезпечення соціальної адаптації школярів із церебральним паралічем.

Для вирішення поставлених завдань використовували кілька груп методів: теоретичні (аналіз, систематизацію, узагальнення даних наукової літератури, документальних матеріалів, теоретичне моделювання); педагогічні (тестування, формувальний експеримент); соціологічні (усне й анкетне опитування, експертна оцінка), психодіагностичні (методика Т. Елерса для аналізу мотиваційного компонента готовності студентів до визначеного виду діяльності); математичної статистики з урахуванням визначених вимог [5; 6; 9; 11].

В однорічному формувальному експерименті, який ми провели, взяли участь 53 студенти, які навчалися за спеціальністю «Здоров'я людини» в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка. 28 з них увійшли до складу експериментальної групи (ЕГ), а 25 – до контрольної групи (КГ). Упродовж начального року в ЕГ використовували розроблену нову систему, в КГ – традиційну.

У найбільш загальному вигляді перша передбачала: мету; завдання; функції (освітню, розвивальну, виховну); принципи (науковості, доступності, свідомості й активності, зв'язку теорії з практикою, наочності, індивідуалізації, освітньої рефлексії); зміст (передусім спецкурс «Соціальна адаптація школярів з церебральним паралічем», пов'язаний з ним матеріал педагогічної практики, предметно-розвивальне середовище); форми (лекційні, семінарські заняття, консультації, самостійна підготовка, індивідуальні дослідні завдання); методи (теоретичне моделювання, педагогічний експеримент, експертна оцінка, самооцінка, тестування, математико-статистичні методи опрацювання емпіричних даних); педагогічні умови, зокрема: націленість студентів на самооцінку результатів вибору засобів фізичного виховання (зіставлялася з експертною оцінкою); спрямованість на творчу самореалізацію (стимулювалася об'єктивним оцінюванням діяльності); створення на заняттях спецкурсу емоційно-зabarвленого освітнього, на наступних етапах підготовки – предметно-розвивального середовища; активне використання сучасних інформаційних засобів.

Реалізація запропонованого змісту відбувалася поетапно: передбачала підготовчий, частково пошуковий і творчий етапи, кожен з яких відзначався визначеним колом завдань.

Водночас розробленою системою були визначені компоненти готовності студентів до досліджуваного виду професійної діяльності, зокрема змістовий, мотиваційний і діяльнісний, а також рівні з визначеними для кожного з них критеріями.

Під час проведення експерименту встановили, що на початку в КГ низькою мотивацією відзначалися 16 % студентів, середньою – 36 %, помірно високою – 48 %, тоді як в ЕГ – відповідно 17,9, 35,7 і 46,4 %. При цьому не виявили дуже високого рівня мотивації до забезпечення соціальної адаптації школярів із церебральним паралічем. Порівняння цих даних не виявило достовірних відмінностей ($p > 0,05$) між кількістю студентів КГ і ЕГ, які відзначалися певним рівнем сформованості позитивної мотивації до означеного виду діяльності.

Змістовий компонент у дослідних групах відзначався такими особливостями: дані про стан сформованості змістового компонента готовності майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до забезпечення соціальної адаптації дітей із церебральним паралічем, отримані за допомогою розробленого тестового завдання, свідчили, що на початку формувального експерименту в дослідних групах кількість відповідних результатів була практично однаковою. Інакше кажучи, незважаючи на дещо більшу кількість оцінок на вищому від середнього рівні і меншу – на низькому нижчому від середнього рівнях у КГ, відмінності між сформованістю змістового компонента готовності представників КГ та ЕГ до досліджуваної діяльності були практично однакові.

Діяльнісний компонент у дослідних групах відзначався такими особливостями: низький рівень встановлено у 24,0 % студентів КГ та 21,43 % – ЕГ, нижчий від середнього – відповідно у 28,0 і 32,13 %, середній – у 48,0 і 46,44 %. Вищого від середнього та високого рівнів не встановлено в жодного студента дослідних груп на початку експерименту. При цьому зазначені

початкові дані студентів КГ та ЕГ між собою вірогідно не відрізнялися, що свідчило про практично однаковий стан сформованості діяльнісного компонента готовності в цих групах до забезпечення соціальної адаптації дітей з церебральним паралічем.

Наприкінці експерименту одержали зовсім інший результат. Так, жоден студент ЕГ не відзначався низьким рівнем сформованості мотиваційного компонента готовності до здійснення соціальної адаптації школярів із церебральним паралічем, а 42,86 % – відзначалися достатнім, 35,71 % – високим рівнем такої готовності. Водночас мотиваційний компонент готовності студентів КГ характеризувався тим, що у 8,0 % він перебував на низькому рівні, у 36,0 % – на задовільному, відповідно у 40,0 і 16,0 % – на достатньому і високому рівнях.

Після навчання студентів ЕГ в предметно-розвивальному середовищі встановлено позитивні зміни їхнього змістового компоненту готовності до соціальної адаптації школярів з церебральним паралічем. Так, тільки 3,57 % студентів відзначалися низьким рівнем готовності, 32,14 % – задовільним, тоді як достатнім і високим рівнями – відповідно 39,29 і 25,0 %. Змістовий компонент готовності в КГ відзначався такими особливостями: низький рівень встановлено загалом у 12 % студентів, задовільний – у 48 %, достатній – у 16 % за відсутності високих результатів змістової готовності до забезпечення соціальної адаптації дітей з церебральним паралічем.

Діяльнісний компонент готовності студентів ЕГ наприкінці другого етапу формуального експерименту, за даними використання набутих знань й умінь в умовах реальної професійної діяльності, відзначався такими результатами. Так, низьким і задовільним рівнями сформованості зазначеного компонента готовності характеризувалося по 21,43 % студентів, тоді як достатнім і високим – відповідно 35,71 і 17,86 %. У КГ було встановлено такі результати: діяльнісний компонент готовності загалом у 36 % студентів був на низькому та нижчому від середнього рівнях, у 48 % – задовільному, у 16 % – на достатньому за відсутності представників з високим рівнем готовності до цього виду педагогічної діяльності.

Одержані результати зумовлені комплексом причин. Одна з них полягає у запропонованому змісті, зокрема, конкретизовані в аспекті завдань системи питання лекційних занять, у семінарських заняттях – створення проблемних ситуацій та їх вирішення. Як відзначають деякі дослідники [3], формування знань відбувається краще у випадку підкріплення матеріалу великою кількістю прикладів з практичної діяльності, конкретизацією питань, що розглядаються. Водночас побудова заняття на засадах створення проблемних ситуацій та їх вирішення, індивідуально чи в мікрогрупах, сприяє підвищенню зацікавленості, інтересу, активізує творчу діяльність студентів та забезпечує реалізацію однієї з вимог теорії самовизначення, а саме: діяльність у колективі, наслідок якої відбувається посилення позитивної мотивації до діяльності.

Для закріплення знань студентів використовували контрольні роботи із розглянутих питань, підготовку рефератів з окремих них. Обов'язковою умовою було збереження одержаної інформації, тому кожний студент сформував портфоліо, що містило паперові та електронні (диски, накопичувачі) носії з такою інформацією. В останньому випадку формували вміння студентів опрацьовувати навчальний матеріал, систематизувати його в зручному для себе форматі і так реалізовувати інші вимоги зазначеної теорії – незалежності і компетентності. Зазначене підтверджують результати досліджень інших фахівців [2; 8].

Таким чином, ефективність запропонованої системи підготовки значною мірою залежить від реалізації комплексу педагогічних умов: націленості студентів на самооцінку результатів вибору видів рухової активності оздоровчої спрямованості відповідно до встановлених на заняттях з дітьми з церебральним паралічем завдань та її зіставлення з експертною оцінкою; спрямованості на творчу самореалізацію, що стимулюється об'єктивним оцінюванням результатів навчання; активного використання комп'ютерних технологій для розширення змісту індивідуального пакету інформаційно-методичного забезпечення; створення на заняттях спецкурсу емоційно-забарвленого освітнього середовища і предметно-розвивального – на наступних етапах підготовки.

Порівняння отриманих після використання спецкурсу результатів експериментальної та контрольної груп свідчить про відсутність статистично значущих відмінностей між ними, а отже, про однаковий ефект від реалізації змісту спецкурсу різними викладачами, але за розробленою нами програмою та методичними вказівками до неї.

Впровадження в навчальний процес розробленої системи забезпечило значно кращу готовність студентів ЕГ до спроможності здійснювати соціальну адаптацію дітей з

церебральним паралічем порівняно з КГ. Статистично значущі розбіжності в компонентах за рівнями такі: мотиваційний – в ЕГ на 19,7 % більше студентів з високим рівнем готовності порівняно з КГ, відповідно відсутні та становлять 8 % студенти з низьким рівнем готовності; змістовий – в ЕГ на 8,4 % менше студентів з низьким та на 15,9, 15,3, 9 більше відповідно із задовільним, достатнім і високим рівнями готовності порівняно з КГ; діяльнісний у використанні видів рухової активності оздоровчої спрямованості на заняттях – в ЕГ на 26,6 % менше студентів із задовільним, на 19,7 і 17,9 % більше – з достатнім і високим рівнями готовності порівняно з КГ, в якій останнім не відзначається жоден студент; діяльнісний у використанні видів рухової активності оздоровчої спрямованості як засобу реалізації міжпредметних зв'язків – в ЕГ на 37,7 і 25,7 % менше студентів відповідно з низьким і задовільним, на 34,9 % і 28,6 % більше з достатнім і високим рівнями готовності порівняно з КГ, в якій більше половини студентів відзначається низьким рівнем, а високий не виявлено в жодного з них.

Підготовка майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до забезпечення соціальної адаптації школярів з церебральним паралічем за допомогою спецкурсу «Соціальна адаптація школярів з церебральним паралічем» є ефективною, але не забезпечує достатнього рівня сформованості в них діяльнісного компонента готовності, що свідчить про необхідність пошуку додаткових способів його покращення.

Проведене дослідження не вирішує всіх проблем, пов'язаних з підготовкою майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до соціальної адаптації школярів із церебральним паралічем.

Подальші дослідження вбачаються в переосмисленні методології розробки методичних посібників для студентів і фахівців з фізичної реабілітації, удосконаленні змісту інтегрованих курсів їхньої підготовки (підвищення педагогічної майстерності) до зазначеного виду професійної діяльності, пошуку нових, оптимальних форм самостійної підготовки, вивченні зарубіжного досвіду в системі професійного навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бар-Ор О. Здоровье детей и двигательная активность: от физиологических основ до практического применения пер. с англ. И. Андреев. / О. Бар-Ор, Т. Роуланд; – К. : Олимп. л-ра, 2009. – 528 с.
2. Ганзина Н. В. Система рекреативно-восстановительных мероприятий в социальной адаптации инвалидов с последствиями детского церебрального паралича: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Н. В. Ганзина. – М.; 1997. – 21 с.
3. Єдинак Г. А. Фізичне виховання дітей з церебральним паралічем: монографія / Г. А. Єдинак. – Кам'янець-Подільський: ПП О. А. Буйницький, 2009. – 394 с.
4. Єдинак Г. А. Теоретико-методичні основи рухової діяльності дітей з церебральним паралічем у фізичному вихованні: автореф. дис. ... д-ра. наук з фіз. вих. та спорту: 24.00.02 / Г. А. Єдинак – К., 2010. – 53 с.
5. Иванов В. С. Основы математической статистики / В. С. Иванов. – М.: Физкультура и спорт, 1990. – 175 с.
6. Кыверялг А. А. Методы исследования в профессиональной педагогике / А.А. Кыверялг. – Таллин: Валгус, 1980. – 334 с.
7. Ковінько М. С. Професійно-прикладна спрямованість занять фізичною культурою з учнями з церебральним паралічем: метод. реком. / М. С. Ковінько, О. С. Куц. – Львів: Наук.-вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2002. – 45 с.
8. Левченко И. Ю. Технологии обучения и воспитания детей с нарушениями опорно-двигательного аппарата: учеб. пособие / И. Ю. Левченко, О. Т. Приходько. – М.: Академия, 2001. – 186 с.
9. Основы психологии: практикум / ред. – сост. Л. Д. Столяренко. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2000. – 504 с.
10. Потапов В. Н. Коррекция двигательных нарушений в комплексной реабилитации больных детским церебральным параличом / В. Н. Потапов, С. А. Суворова // Соціальна педіатрія: зб. наук. праць. – К., 2005. – С. 215–219.
11. Сергієнко Л. П. Тестування рухових здібностей школярів / Л. П. Сергієнко. – К.: Олімпійська література, 2000. – 439 с.
12. Stallings V. A. Nutritional status and growth of children with diplegic or hemiplegic cerebral palsy / V. A. Stallings, E. B. Charney, J. C. Davies, C. E. Cronk // Dev. Med. & Child. Neurol. – 1993. – № 35. – P. 997–1006.
13. Yakobchuk S.V. Status of the future specialist's readiness of physical rehabilitation to ensure the social adaptation of pupils with cerebral palsy in professional activities / S.V. Yakobchuk // Journal of Health Sciences. – Vol. 4 (14). – P. 149–156. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://journal.rsw.edu.pl/index.php/JHS/article/view/2014%3B4%2814%29%3A149-156>